

НАДЕ ПРОЕВА
Филозофски факултет
Скопје

UDC 81'373.21(497.7)

ПРИДОНЕСОТ НА АЛФРЕД ДЕЛАКУЛОНШ* ВО ИЗУЧУВАЊЕТО НА ИСТОРИЈАТА НА МАКЕДОНИЈА

Айџираќи: Cet article, dédié à la memoir de la professeur Borka Josifovska-Dragojević, a été inspiré par la rassemblement frappante entre ces deux savants quoique un siècle entier sépare leurs activités professionnelles. Les deux étaient pionniers des recherches épigraphique, historique et archéologique: A. Delacoulonche tout au debut même des recherches scientifiques en Macédoine du sud, et prof. Borka Josifovska au commencement des recherches dans la Macédoine septentrionale c'est a dire dans l'État macédonien moderne crée juste après la IIème Guerre mondiale. Bien que philologues classiques, les deux étaient amenés a faire la prospection du terrain afin de résoudre les problèmes de la topographie de l'ancienne Macédoine.

Изборот на овој мал прилог во чест и спомен на професорката Борка Јосифовска-Драгојевиќ¹ е мотивиран од големата сличност меѓу овие двајца пионери на историските науки, иако нивната дејност временски е разделена со речиси цел еден век. Немајќи претходници во нивното поле на работа - Алфред Делакулонш зошто бил на почетокот на конституирањето на историјата како наука, а пак проф. Борка Јосифовска-Драгојевиќ на почетокот на научните

* Alfred de la Coulonche (8.12.1826 - 16.07.1914) класичен филолог и археолог, со куса археолошка кариера, по што до пензионирањето работел како гимназиски професор, најголем дел во Париз. Како член (1853/4-1858) на штотуку основаната француска археолошка школа во Атина напишал два труда. Првиот, *Les moeurs et les coutumes des peuples de l'ancienne Arcadie*, се однесува на Аркадија при што го обработил и периодот на владеењето на Филип II, Александар III и на неговите наследници, труд што не бил објавен, додека вториот се однесува на Македонија (в. заб. 4). Податоци за неговата дејност во Француската археолошка школа има во списанието *Archives des missions scientifiques et litteraires*, t. III, 1854, p. 567/8 t. IV, 1856, додека целосна биографија напишал E. Faguet, во *Annuaire de l'Association des Anciens Elèves de l'Ecole Normale Superieure*, Paris, 1915, p. 9-10.

¹ Борка Јосифовска-Драгојевиќ, 1910-2004, родена во Г.Сланица, Босна и Херцеговина, класични студии завршила на Филозофскиот Факултет во Белград, предавала латински во гимназиите и средните училишта во Црна Гора и Македонија, автор на првиот учебник по латински јазик во Р. Македонија, од 1958 предавала латински на катедрата за класични студии на Филозофскиот факултет во Скопје, каде што во 1976 се пензионирала.

истражувања во современата, штотуку создадена македонска држава - и двајцата морале да почнат од почеток и да се зафатат со решавање на основните проблеми на антиката сфатена во најширока смисла на зборот. Тоа ги натерало, иако биле класични филолози по образование, да се зафатат со теренска работа, зошто се покажало дека со кабинетска работа не може да се решат прашањата од географијата и топографијата на Македонија. И двајцата објавиле бројни натписи што подоцна послужиле за правење на епиграфски корпуси. Натписите објавени од А. Делакулонш како Додаток на крајот од неговото дело, подоцна беа преземени од охриданиецот Маргарет Димица за првата епиграфска збирка на натписи од цела Македонија,² што иако застарена, сè уште е корисна заради незавршениот епиграфски корпус на натписи од цела Македонија чија територија денес е вклучена во четири држави. Натписите пак, објавувани од проф. Б. Јосифовска-Драгојевиќ, токму на страниците на Жива Антика, беа основа за збирката натписи од *Scupi*,³ последна по нумерација, ама прва објавена, со што Центарот за епиграфика и нумизматика од Белград го започна објавувањето на корпусот натписи од римската провинција *Moesia Superior*.

Како припадник на првата генерација членови на тогаш основаната Француска школа во Атина, во средината на 19 век, А. Делакулонш, заедно со Леон Езеј (Leon Heuzey), бил(е) првиот теренски истражувач, кој, по редицата патетписци пред него - авантуристи, разузнавачи или во најдобар случај љубопитници, ја крстарел Македонија обидувајќи се да ги утврди границите на македонските области како и да ги идентификува топонимите споменати од античките автори почнувајќи од Херодот па сè до доцновизантиските автори.⁴

А. Делакулонш запишал драгоцен податоци за топонимијата во делот од Македонија што по 1913-та година ѝ беше даден на Р. Грција,⁵ топонимија што речиси целосно е

² M. Demitsa, *He Makedonia en lithois phtheggomenois kai mnemeiois sozomenois*, I-II, Athenes, 1896.

³ B. Dragojević-Josifovska, *Scupi et la région de Kumanovo*, IMS, vol. VI, Beograd, 1982.

⁴ A. Delacoulonche, "Mémoire sur le berceau de la puissance macédonienne des bords de l'Haliacmon et ceux de l'Axius", *Archives des missions scientifiques et littéraires*, VIII, 1859, pp. 67-228.

⁵ Македонски превод со забелешки е објавен во библиотеката *Historia antiqua Macedonica*, no 6: Н. Проева, *Лулкајќа на македонскајќа државност*, Охрид, 2000, 288 страни.

словенска, со понекој турски топоним (така за реката *Ludias* го претпочита турското име Кара Асмак, стр. 93/4, 97, наместо словенското Луда река што го објаснува преведувајќи го на грчки јазик, стр. 95), или пак словенскиот топоним е прилагоден на турскиот јазик (како на пр. *Jaeladjik*, од Илиџиево, стр. 46), а понекогаш топонимот е преведен на турски како на пр. Св. Апостоли=*Allach Clissa* (стр. 115). Најретки пак се грчките топоними или грчките паралели за словенските имиња. Тоа се должи на фактот што топонимијата ја одразува етничката структура во Македонија, во средината на XIX век, за што по ослободувањето, била свесна и грчката власт, која за овие присвоени делови од Македонија ги користела ознаките *нови територии*, или *окупирани територии*. Притоа интересно е да се спомене дека авторот честопати во заграда дава грчки превод на топонимите, а особено на микротопонимите, или пак објаснување на словенскиот (микро)топоним што само од себе зборува за преовладувањето на словенската топонимија. Доволно е да споменат само неколку примери: стр. 40 „Полет<о> (*sti Pole*), што значи надвор од градот, полиња, *e exoche, o kampos*“; стр. 65 „*Koutika* или *Kuti* на ‚бугарски‘ значи затворено место, опколено, и на крај кутија, ковчеже“; стр. 142 „... селото што ‚Бугарите‘ го викаат Градешта (Граде, утврден град), а Грците *Paleo-Castro*“; стр. 46 „Каменики (Камен: *petra*)“; стр. 47 „Гулема река (*Megalo reuma*)“; стр. 51 „‚Бугарите‘ го викаат Злата (*chryso*)“; стр. 120 „... местото што ‚Бугарите‘ го викаат *Bagna*, а Грците *ta Lutra*“ и др.⁶

Кога пак, во воведот, го определува јадрото на античка Македонија, што било лулка на македонската држава, Делакулонж тоа го прави со словенските имиња на оронимите (Нице, Пај(а)к, Родопи, Петерник, и др) и хидронимите (Вардар, Бистрица, стр. 19) иако станува збор за античко време!

Јадрото на Македонија-пространата и плодна рамнина меѓу долните текови на Вардар (*Axios*) и Бистрица (*Haliastmon*), оивичено со планини од сите страни, освен од еднајжната, отворена кон морето, во средината на XIX век влегувало во Солунскиот пашалук. Од трите области на ова јадро двете имаат словенски имиња, а едната турско име. Подрачјето од Халијакмон и по должината на морето што

⁶ Во статијата секогаш упатувам на страниците од македонскиот превод, в. заб. 5. За значењето на терминот ‚бугарски‘, ‚Бугари‘ види во предговорот на Н. Проева, стр. 8-16.

било населено со Грци, Турците го нарекле Румлук, од Рум, турско име за градот Рим (*Roma*) и суфиксот *-luk*. Словенското име на една од двете области е *Моџлена* („...земја на маџли, населена со одмεῑна̄ӣи 'Буџарие“, стр. 20, 149) односно Мегленска област, име што се задржало до ден денес. Името пак на третата област што е потиснато од употреба, е особено идикативно и значајно. Тоа е „...Склавиција, или земја̄ӣа населена со Словени;...“ (стр. 20) од грчкото *sklaboi*, склави, општо име за словенските племиња; а тоа е делот западно од Пела и Јаница (Румлук) се до *Neausta* и до Воденската област (стр. 138-148). Името било во широка употреба не само кај населението туку и во црковната организација. Така, на стр. 233 А. Делакулонш пишува: „*Τῑῡῡλᾱῑᾱ на архие̄ῑςκoῡο̄ῑο̄ῑ во Вoден(а) (σ̄ῑᾱρᾱῑᾱ Edessa) и денес ε̄λασι: ὁ πανιε̄ρω̄τατος κᾱῑ θεο̄π̄ρο̄βλη̄τος μη̄τροπο̄λῑτης τ̄ης ἀ̄γιο̄τά̄της μη̄τροπό̄λεω̄ς Βοδενῶν κᾱῑ Σκλᾱβῑτσης, ὑ̄πε̄ρτῑμος κᾱῑ ἔ̄ξαρχος Μακεδoνīας π̄ρώ̄της.*“⁷

За името на градот Негуш бележи повеќе форми при што најчеста е *Niausta*. Освен (*Neausta*, стр. 20) треба да се одбележат облиците *Gnausta* (156, 218) и *Niaghusta* (218) забележани и од Лик, кој во нив го препознал името *Nea Augusta* и кои го покажуваат патот на формирање на името Негуш.

Особено индикативен е и примерот со името на градот Бер (денес *Verria*). Имено во француските извори за крстоносните војни градот е забележан како *Verre* при што во заграда е дадена грчката графија на името - *Verria*,⁸ но веќе Делакулонш прво го дава грчкото име на градот, Верија, а словенското во заграда, стр. 104, што ја покажува постепена грцизација на градот, иако честопати го користи само македонското име Бер, стр. 142, што е директно произлезено од античкото име на македонскиот град - *Berrhoia*; ист е и случајот со името на градот Сер (*Serrhai*). Наспроти тоа пак градот Воден(а) го нарекува само со словенското име, споменувајќи и една постара форма *Viduna*, стр. 28/29. Иако правилно го идентификува со античкиот град *Edessa* (стр. 31-34), за жал, ја застапува погрешната теза дека *Edessa* и *Aigai* биле еден ист град.⁹ И за главниот град на Македонија ја ко-

⁷ "Преосвештен и богосознаен митрополит на светата митрополија на Воденците и на Склавиција, сепочитуван пастир на Македонија Прва."

⁸ H. de Valenciennes, *Histoire de l'empereur Henri de Constantinople, 1209-1216* (Documents relatifs à l'histoire des croisades, t. II) ed. J. Lengon, Paris 1948, p. 5.

⁹ Немањето на никакви остатоци од кралски гробници во *Edessa*, стр. 32, го објаснува со нивно целосно пљачкосување, стр. 40/1, што се разбира не е точно.

ристи француската верзија *Salonique* на локалната форма Солун, произлезена направо од античкото име на градот-*Thessalonike*.

Особено интересни се примерите на словенските микро-топоними што не ги преведува, како на пр. извор: *Eiswour* (стр. 62, 65); Свети Ѓорѓи при што придавката Свети едноставно ја пишува онака као што ја слуша, се разбира на латиница: *Sfhti*, (стр. 144). Многу често наместо античкото име на најголемата македонска река пишува Вардар (*Wardar*), а планината Кожув секогаш со француската графија *Kojowa*.

Расправајќи за границите на античките области, тој многу добро го разбрал и протолкувал кусиот (очигледно скратен при препишувањето) та затоа нејасен пасус на Тукидид (II, 99). Тој како и нему современите автори, меѓу кои тогашниот авторитет Н. Кierpert, пасусот го толкува како напредување на династијата Аргеади од првобитното јадро на македонското кралство (стр. 154), за разлика од повеќето современи автори кои овој пасус го толкуваат како истерување на населението од споменатите области за што нема никакви археолошки докази.¹⁰ Толкувањето на А. Делакулонш и на неговите современици, со оглед на тогашното ниво на знаење и користење на класичните јазици е разбирливо, точно и сосема прифатливо.

А. Делакулонш грижливо ги бележел античките остатоци на теренот, бројните натписи, топонимите но и разните обичаи на локалното население, како на пр. свадбените. Така на стр. 47 опишува ‚бугарска‘ (македонска) и влашка свадба, така што неговото дело колку што е археолошко-историографско толку е и етнолошко, придонес што за жал досега не е вреднуван од нашите етнолози, географи и историчари. Како што забележале неговите современици особена вредност на делото му дава и неговиот живописен стил: описи на пределите и природните богатства на земјата (стр. 28, 88, 132-3 и др.). Одличното познавање на класичните извори пак му овозможува да прави споредба на нему современиот начин на живот со оној во античко време (88, 149). Притоа одел дотаму што со внимателно набљудување давал смели и остроумни претпоставки за лоцирање не само на градови туку и на микро-топоними и објекти како што е каналот/реката

¹⁰ Поопширно за овој пасус в. Н. Проева, *Студии за античкиите Македонци*, Скопје, 1997, стр. 40 sqq.

Lydias (Kara-Asmack) што истекувала од мочурливото езеро меѓу *Pella* и тврдината *Phakos* каде што се наоѓала благајната на македонските кралеви (стр. 93/94, 124), како и кралските ергели каде што според Страбон (XVI, 752) имало повеќе од 3000 кобили и 300 пастуви.

Од античките градови што А. Делакулонш ги идентификувал освен *Edessa*-Воден, Пела (стр. 89-96), *Berrhoia*-Бер/Верџа/*Kara-Feria* (68-79), при што ги опишал сидините, релефите, тумулите, натписите забележувајќи дека Бороја се разликува од другите македонски градови со богатството на антички споменици, на прво место треба да се спомене локализирањето на градот Скидра. Имено, врз основа на еден натпис, тој прв го локализираше меѓу с. Арсен (грчка варијанта *Arsenion*) и Епископи (слов. варијанта Пископија), при што објавува уште три натписи, всушност два, од кои едниот е надгробен (стр. 53) и датиран двојно (со македонска и акциска ера) во 105/6 год. н.е., а другиот, во два дела (стр. 54 и 53), манумисиски: ослободување на робови преку посветување на божицата Артемида, чии епитети се *Gazoreitis*, *Agrotera* и *Bloureitis* (стр. 49-57).

Прочуеното светилиште на нимфите (*Nymphaion*), близу Миеза, каде што од 343 до 340 год. ст.е. Аристотел го подучувал Александар¹¹ го идентификувал благодарение на пештерата со сталактити опишана од Плиниј,¹² на три и пол часа одење од Бороја (стр. 66-68), а на југ од Науса, за жал во меѓувреме уништена со експлозија. Со оглед на фактот дека освен пештерата нема остатоци од населба, Миеза мора да се лоцира на друго место. Антички остатоци А. Делакулонш опишал (стр. 57-66) кај с. *Eiswour* (*Kefalari*) источно од Науса, на ритчето *Gastra* што всушност е латинско *Castra*, северно од Извор, што го натерале таму да го локализира градот Китон,¹³ каде што пак Н. Хамонд ја локализира Миеза.¹⁴ В. Калиполитис пак, Миеза ја локализира источно од Науса кај с. Г. Копаново (денес *Ano Kopanos*) каде што е најдена биста на речниот бог *Olganos*.¹⁵ Ова сеуште нерешена

¹¹ Plut., Alex, 7.

¹² Plin. HN. XXXI, 30.

¹³ Овој град сè уште не е идентификуван, F. Papazoglou, *Les villes de Macédoine à l'époque romaine*, Athenes, 1988, supp. BCH XVI, p. 148/9.

¹⁴ N. G. L. Hammond, *A history of Macedonia*, vol. I, London 1972, p. 163.

¹⁵ V. Kallipolitis, "Buste d'Olganos, héros eponyme d'un fleuve macédonien", *Monuments Piotis* 46, 1952, p. 85.

локализација само ја покажува тежината на задачата на А. Делакулонш.

А. Делакулонш прв забележал дека *Kyrrhos* е ист со станицата *Scuruio* на *Via Egnatia* (стр. 144) забележана во *Itinerarium Burdigalense* наречен и Ерусалимски со опис на патот од градот Бордо во Франција до Ерусалим и го локализира кај с. Градешта, Граде (утврден град), денес *Paleokastro*, стр. 142-146, што се покажа како точно по откривањето на стела со декрет на градот Кирос на едната и посвета на Атина Кирестидска на другата страна.¹⁶ Притоа изнел претпоставка дека храмот на Атина се наоѓал на местото на разурнатата црква чие име било заборавено (стр. 143).

А. Делакулонш се обидел да го локализира и градот *Ichnai*, кај Мисир баба, источно од Пела, близу денешното село *Nea Halkedon*, порано Илициево, односно Јаладик (стр. 106-110), што се чини поприфатливо од предлогот на А. Струк кој го локализира кај с. Куфалово (*Koufalia*).¹⁷

И градот *Aloros* сè уште не е идентификуван со сигурност. А. Делакулонш (стр. 96-103) го става меѓу с. Кајлани (*Aloros*) и Клиди (*Klidion*), при што детално го опишал мостот на р. Бистрица (*Haliakmon*), бележејќи ги димензиите и давјќи аналогии од градот *Norba Caesarea* во Шпанија.

А. Делакулонш е единствениот патеписец кој се обидел (стр. 154-156) да го идентификува алмопискиот град *Europos*, кај с. Слатина (*Chrysi*), на вливот меѓу р. Белица и Црна река, што ја идентификува со реката *Rhodies*¹⁸ забележана кај Плиниј (Plin., IV, 35) и мисли дека во доцна антика градот бил преименуван во Алмопија, споменат во Синекдемот на Хиерокле (стр. 156).

Како што се гледа дел од идентификациите што ги направил А. Делакулонш се покажале како точни, а други пак до ден денес не се дефинитивно решени. Одговорот на неговите досетливи и умни претпоставки за проблемите што се обидува да ги реши можат да го дадат само археолошките ископувања, та затоа неговите предлози треба да се имаат во предвид при идентификувањето на досега нелокализираните

¹⁶ A. Vavritsas, *Ancient Macedonia II*, Thessaloniki 1973, p. 7-11.

¹⁷ A. Struck, *Makedonische Niederlande. Zur Kunde der Balkan-Halbinsel*, heft 8, Sarajevo, 1908, p. 93.

¹⁸ Општо е прифатено дека *Rhodies* е коруптела за *Loedias*.

антички градови. Интересно е да се спомене дека неговите локализации биле искористени од грчката власт кога, во 1926 год. ги прекрсти словенските и турски топоними во делот од Македонија што ѝ припадна на Грција.¹⁹

Откако, во четири глави, ги прикажа изучувањата, како што пишува во неговиот вовед (стр. 20) „...на сѝоредбената географија и археологија ... држејќи се до античкиите и сегашните поделби, сѝакак прешѝочииајќи ги првиите“, во петтата глава (стр. 159-205) прави синтеза на историјата на Македонија од создавањето на македонското кралство, со осврт на најстарите жители на Македонија: Бриги, Пелазги, за во шестата да го обработи и римскиот период (стр. 206-242). Се разбира дека синтезата е одраз на тогашните научни сознанија, но е интересна како прва целосна синтеза на античката историја на Македонија, во француската историографија.

Од отоманскиот период освен трагите во топонимијата А. Делакулони ги бележи само нештата што му биле необични и интересни. Така, во малата и пред паѓање црква Св. Параскева во с. Арсен(е) опишува една слика (фреска): „...една од нив, мошне чудна, го прикажуваше Христѝос навредуван од Хебреиите, кои се облечени како ‚Бугари‘ и како Турци...“ Потоа, исламизираните Власи и ‚Бугари‘ во Моглена ги нарекува отпадници кои го зачувале својот национален јазик, а биле Турци само по религија (стр. 151). Кога зборува пак за планината *Bermion*, вели: „Турциите ѝубеле прѝри нешиа: сливиите од Сервија, медој од Химетѝ, ружиите од Верија.“ забележувајќи дека цветовите (ружите со 60 листови) сѝ уште не ја изгубиле нивната античка слава (стр. 161).

Иако неговата задача била да го изучува античкиот период сепак не можел а да не се задржи на нему современата состојба во Македонија. Така на стр. 238-239 дава кус историјат на преселбите и на државните творби што се надслојувале во Македонија. Притоа забележал дека во отоманско време три народи го делеле јадрото на Македонија: грчкото население било главно сконцентрирано во античката област Ботијаја, во римско време наречена Кампанија заради големиот број римски колонисти (стр. 88) доселени по битката кај Акциј во 31-та год. ст.е., заради што Турците го нарекле Румлук. Во црковната организација (диецеза/ епископија) името

¹⁹ F. Papazoglou, *Les villes*, стр. 172, заб. 7.

Кампанија се задржало до негово време, веројатно и до кајот на отоманскиот период. Областа Склавиција „...*сѿанала 'буѿарска' и ѿрадои Edessa, ... сеѿа е ѿознаи само со имейо Воден(а).*“ Близу Пела пак, од нејзините урнатини бил изграден турскиот град *Yenidje Wardar*, резиденција на освојувачот на Македонија, еден од првите беглер-бегови на Румелија. Таму Делакулонш ги забележал месните преданија за Гази-Гаврен,²⁰ основач на имарети, караван-сараи и ѿамии, припадник на дервишкиот род, чиј гроб во *Yenidje* му го покажале. Едно од преданијата за него и за месниот монах Лука ја одразува борбата меѓу религијата на покореното нселение и онаа на освојувачите. Нерешената борба меѓу Гази-Гаврен и монахот Лука траела со години. Во борбата неумесно се вмешал синот на Гази-Гаврен кој го застрелал монахот додека проповедал во црквата, за што бил укорен од татко му, кој сакал, монахот да го преобрати во исламската вера, а со него и целото население. Ова предание како и манастирот Св. Лука сведочат дека тоа не му успеало. Исламизација имало само во Мегленската област каде по руско-турската војна (1768-1774) се доселиле туркменски колонисти, веројатно Татари и Черкези,²¹ додека исламизацијата била сосема неуспешна во областите Склавиција и во Румлук. За мирољубивата симбиозата или за соживотот, кажано со јазик на современите европски политичари, сведочат топонимите како што е името на населбата Ѓаница (слов.), *Jannitza* (грчки) и *Yenidje Wardar* (турски); Бер/*Verria/Kara-Feria*. и др .

Освен огромното значење на делото на А. Делакулонш за етничката структура во споменатиов дел на Македонија, неговиот научен придонес, што не е застарен до денешен ден, се состои во обидот за идентификување на античките градови при што локализирањето на десетина од нив се покажа како точно. Тоа меѓу другото се должи на неговиот интердисциплинарен пристап на што многумина можат и денес да му позавидат. Имено, поаѓајќи од пишаните извори тој ги бара археолошките остатоци на теренот и ги комбинира со епиграфските извори. Така на пр. тој е меѓу првите што објавува голем број натписи од Пела, Берија, Едеса, вкупно 119, заедно

²⁰ Gazi Evrenos, (~1330 – ~1400), бил отомански војсководец, по потекло од емиратот Karasi, јужно од Мраморното море. Од 1340 бил во служба на султаните Орхан (1326-1359) и на Мурат I (1359-1389); од 1392 год. управувал со Скопје и со неговата околина.

²¹ J. v. Hamer, *Historija Turskog (osmanskog) carstva*, Zagreb, 1979, стр. 444.

со црковните натписи од византиско време. Проф. Борка Јосифовска-Драгојевиќ пак, пионерот на интердисциплинарните истражувања, во чија чест е посветена оваа статија, има неверојатни сличности со А. Делакулонш. Како прв епиграфичар и автор на првиот Лапидариум во Р. Македонија,²² проф. Б. Јосифовска-Драгојевиќ го круниса својот работен век со објавување на 248 натписи од Скупи и кумановската област (в. бел. 3), што беа нејзина главна преокупација. Иако помалубројни, но не помалку важни, треба да се споменат и нејзините статии за натписи од античка Македонија. Особено е значајна статијата со која не само што ги побидотогашните мислења дека податокот за втор град со име Аргос во Пајонија кај античките автори е погрешен, туку врз основа на натписи комбинирани со археолошко рекогносцирање, ист метод на работа како на А. Делакулонш, успеа градот да го идентификува на терен, на едно плато наречено Рамниште, во подножјето на ридот Белград, помеѓу селата Водоврати, Скачинци и Виничани.²³ Притоа микротопонимите Рамниште и Белград ги поврза со македонската глоса забележана кај Страбон (VIII, 372): *argos de kai pedion*, што значи рамна земја; но и отворена, осветлена земја, што недвосмислено го покажува „задржувањето“ на името на градот Аргос преку македонскиот превод на античката македонска глоса.²⁴ Овој пример како и примерите забележени од Делакулонш го покажува значењето на микротопонимијата за историската географија како и неопходноста од интердисциплинарен приод во изучувањата на историјата.

²² Лапидариумот беше поставен во чест на прославата „Десет години просвета во НР Македонија“ и отворен на празникот 2. август 1955 год. Б. Јосифовска, *Водич низ лапидариумот*, Скопје, 1961.

²³ “Прилог локализовању града Аргоса у Пеонијиг, *Жива Анџика*, XV, 1, стр. 117-136.

²⁴ Ead., op. cit., стр. 131/2.

RÉSUMÉ

La contribution d'A. Delacoulonche à l'étude de l'histoire de Macédoine

Cet article, écrit en hommage de la professeure Borka Josifovska-Dragojević, a été motivé par la ressemblance frappante entre ces deux savants quoique un siècle entier sépare leurs activités professionnelles. Les deux étaient pionniers des recherches épigraphique, historique et archéologique : A. Delacoulonche tout au début même des recherches scientifiques en Macédoine du sud, et prof. Borka Josifovska au commencement des recherches dans la Macédoine septentrionale c'est à dire dans l'État macédonien moderne créée juste après la IIème Guerre mondiale. Bien que philologues classiques, les deux étaient amenés à faire la prospection du terrain afin de résoudre les problèmes de la topographie de l'ancienne Macédoine.

A. Delacoulonche était parmi les premiers explorateurs de la Macédoine qui a fait la première recherche moderne dans le domaine de la géographie et de l'archéologie de Macédoine. Il a combiné les informations topographiques recueillies sur terrain et les données archéologiques avec les inscriptions et la tradition littéraire, ce qui lui a permis de localiser plusieurs villes ou de proposer leur localisation (par ex. Pella, Mieza, Europos etc.). Il a visité les régions du Roumlouk, de la Sclavitzie et de la Moglena, c'est-à-dire les anciens districts d'Ematie, Bottiée, Cyrrestide et Almopie, qui sont décrites dans la première partie de son livre. Dans la IIème partie, A. Delacoulonche a tracé l'histoire de ces régions centrales de la Macédoine depuis la constitution du royaume macédonien jusqu'au début des invasions slaves sous l'empereur Justinien. À la fin de son livre il a ajouté 119 inscriptions dont la plupart publiées pour la première fois, y compris les inscriptions byzantines des églises. Ces inscriptions avaient été reprises dans le corpus épigraphique de Macédoine entière, fait M. Dimitsas,² toujours utile, faute de corpus contemporain englobant le territoire de la Macédoine entière, aujourd'hui partagé parmi quatre États balkaniques.

À part la signification de l'oeuvre d'A. Delacoulonche⁴ sur la structure ethnique (la toponymie slave prépondérante) de la partie de la Macédoine laquelle a été ajoutée à la Grèce après les Guerres Balkaniques, sa contribution scientifique, qui n'est pas dépassée de nos jours, consiste en l'identification des villes antiques qui s'est révélée juste. Il a pu la faire grâce à son approche interdisciplinaire dont nombre d'historiens peuvent envier. En s'appuyant sur les données dans les sources narratives à partir d'Hérodote, jusqu'aux auteurs byzantins, il a cherché des vestiges archéologiques et les a confrontés avec des inscriptions qu'il analyse dans son texte principal. Malgré sa date avancée, son mémoire attire avec sa méthode et démontre qu'A. Delacoulonche était le prédécesseur des chercheurs modernes. Il n'est pas sans intérêt de mentionner que les identifications proposées par A. Delacoulonche ont été adoptées par les autorités grecques lorsque l'on rebaptisa les villages portant des noms slaves et turcs.¹⁹

Prof. B. Josifovska-Dragojević, à qui cet article est dédié, fut le premier épigraphiste dans la R. de Macédoine, organisateur du lapidaire à Skopje et auteur de la première exposition épigraphique en Macédoine,²² faite à l'occasion de dix ans d'activité culturelle du nouvel État. Comme A. Delacoulonche, elle a aussi publié de nombreuses inscriptions, ce qui était son occupation principale, et a couronné sa carrière, en publiant un corpus épigraphique de la colonie romaine Scupi et de la région de Kumanovo³. Quoique moins nombreux il faut cependant mentionner ses articles sur les inscriptions de la Macédoine antique. Le plus significatif est l'article sur la

localisation de la deuxième Argos en Macédoine,²³ mentionnée par Etienne de Byzance, donnée interprétée comme suspecte et rejetée par les chercheurs. En publiant la troisième inscription émanant de la ville d'Argos, B. Josifovska-Dragojević a pu localiser la ville dans la vallée de l'Axios, en Péonie, grâce à la prospection du terrain, au nord-ouest de Stobi, sur le plateau Ramnište = ce qui veut dire "pays plat" et correspond à la glose macédonienne *argos de kai pedion* notée par Strabon (VIII, 372). Cet exemple de même que ceux notés par A. Delacoulonche montre l'importance de la microtoponymie pour la géographie historique ainsi que la nécessité d'un approche multidisciplinaire pour les recherches d'histoire ancienne. La comparaison de leurs oeuvres avec les oeuvres postérieures aide à se faire une idée sur le développement de l'historiographie de la Macédoine antique.